

VU
ARCHEOLOGIJOS
KATEDRA

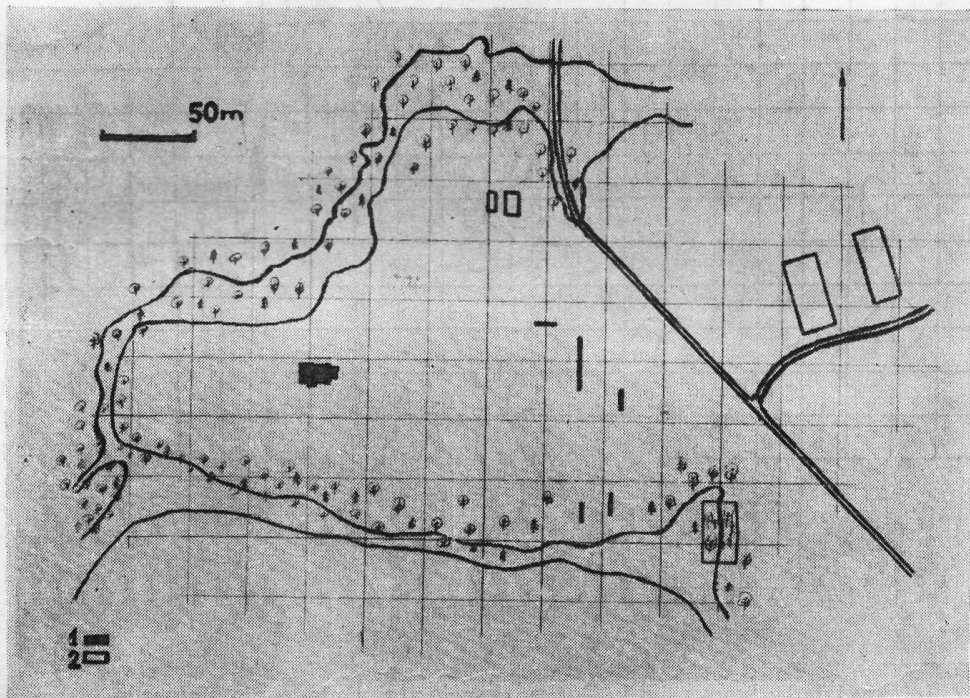
LIET/125

Jurgaičių kapinyno VII—VIII a. kapai

L. Nakaitė

1. Įvadas

Jurgaičių kaimo (Šilutės raj.) laukuose, kairėje kelio Inkakliai—Pociai pusėje yra kapinynas (pav. 1). Tai apie 2 ha plotas, kurio vakarinis kraštas siekia Ašvos ir Telšenos slėnį ir čia stūksantį Jomantų piliakalnį¹, pietuose

1 pav. Jurgaičių kapinyno situacijos planas. 1 — tyrinėti plotai, 2 — pastatai

nusitęsia iki nedidelių kaimo kapinaičių bei iki Ašvos slėnio, šiaurėje pasiekia kolūkiečių Miklovių sodybą. Rytuose kapinyną riboja „Ašvos“ tarybinio ūkio fermų pastatai.

Sis archeologinis paminklas žinomas jau gana seniai. Antai P. Tarasenos sudarytame Lietuvos archeologiniame žemėlapyje yra pažymėtas Jomantų piliakalnis ir nurodyta, kad į rytus nuo jo yra „milžinkapis“².

¹ Pastarasis yra jau Jomantų kaimo laukuose.

² P. Tarasenska, Lietuvos archeologijos medžiaga, 143, K., 1928.

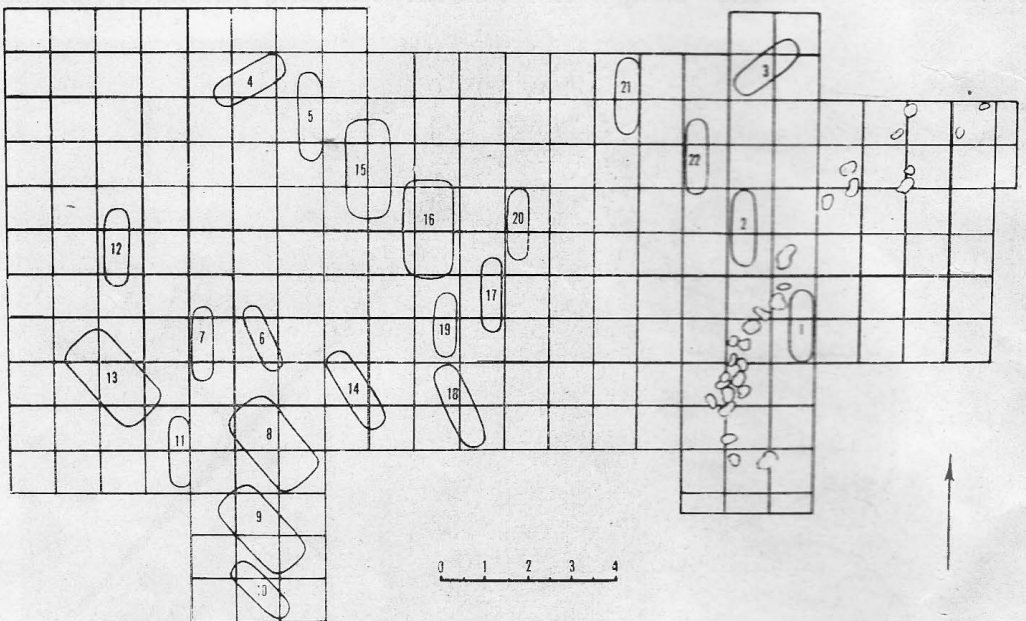
Daugiau šia vietove buvo susidomėta prieš keletą metų. Pastčius tarybinio ūkio fermas, netoliese imta rengti bulviarūsius. Bekasant duobes, aptikta įvairių radinių: ietigalių, žalvario papuošalų, gintaro karolių. Jų dalis, matyti, tebėra išlikusi pas apylinkės gyventojus³.

Be to, imant smėlį fermų teritorijos tvarkymui, apie 250 m į vakarus nuo pastatų buvo užkliudyti akmenų vainikų likučiai. Čia Švėkšnos vaikų namų auklėtiniai su mokytoju J. Dzidoliku surado pirmiesiems m. e. amžiams priklausančius žalvario dirbinius: antkaklę kašopiniiais galais, sidabruotą smeigtuką rozetės pavidalo galvute, smeigtuką vyniota cilindro formos galvute⁴.

Visa kapinyno teritorija iki pastarųjų metų buvo ariamas laukas, ir todėl čia nuolat randama senovės dirbinių. Didžiąją dalį tokių atsitiktinių radinių 1959–1967 m. surinko mokytojai J. Dzidolikas bei J. V. Rupšys ir atidavė saugoti Švėkšnos vid. mokyklos muziejui (toliau — SVM).

1963 m. IIAS žvalgomoji archeologinė ekspedicija, išžvalgiusi vietovę, nustatė, kad paminklą būtina apsaugoti nuo ardymo⁵.

1967.VII.5—VIII.8 d. Jurgaičių kapinyną tyrinėjo IIAS ekspedicija⁶. Ekspedicijos tikslas buvo išaiškinti kapinyno laidoseną, nustatyti paminklo chronologiją, apibrėžti kapinyno ribas⁷. Todėl įvairiose kapinyno vietose

2 pav. Kapų situacija

³ Kolūkiečiai J. Juodys ir J. Poška ekspedicijai padovanojo žalvarinę apyrankę ir geležinį ietigalį. Jie saugomi Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejuje (toliau — IEM).

⁴ Visus šiuos radinius 1963 m. įsigijo Lietuvos TSR MA Istorijos instituto Archeologijos sektoriaus (toliau — IIAS) žvalgomoji ekspedicija, ir jie saugomi IEM.

⁵ Žr.: 1963 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, mašinraštis, 85—87, IIAS.

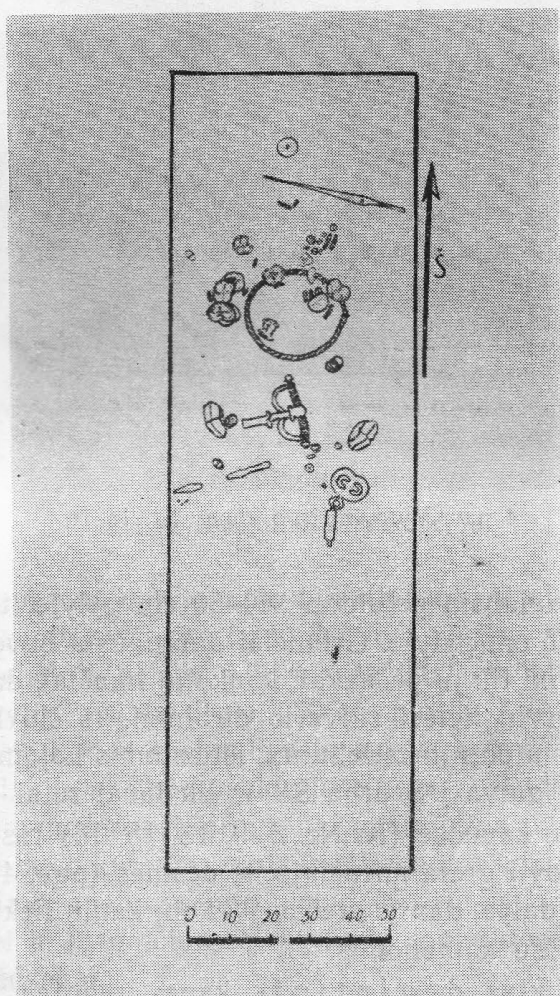
⁶ Kasinėjimams vadovavo šio straipsnio autorė, planus sudarinėjo ir braižė Vilniaus valst. dailės instituto III kurso studentė Audronė Skarbaliūtė, žemės kasimo darbus atliko Švėkšnos vid. mokyklos mokiniai. Tyrinėjimų ataskaita yra IIAS, o radiniai — IEM, inv. Nr. 406: 1—220.

⁷ Apie šių kasinėjimų rezultatus autorė skaitė pranešimą 1967 m. archeologinių ir etnografinių ekspedicijų ataskaitinėje konferencijoje. Žr.: 20 лет. Материалы к отчетной конференции археологических и этнографических экспедиций Института истории АН Литовской ССР 1948—1967 гг., 65—67, Вильнюс, 1968.

buvo iškasta 12 perkasų, atidengtas 358 m² plotas. Surasti 23 kapai (pav. 2). Juose palaidota 12 moterų ir 11 vyrų, jų tarpe ir keletas vaikų⁸. Penkiuose vyrų kapuose rasta po vieną kartu palaidotą žirgą. Be to, aptiktos 2 apeiginės duobės.

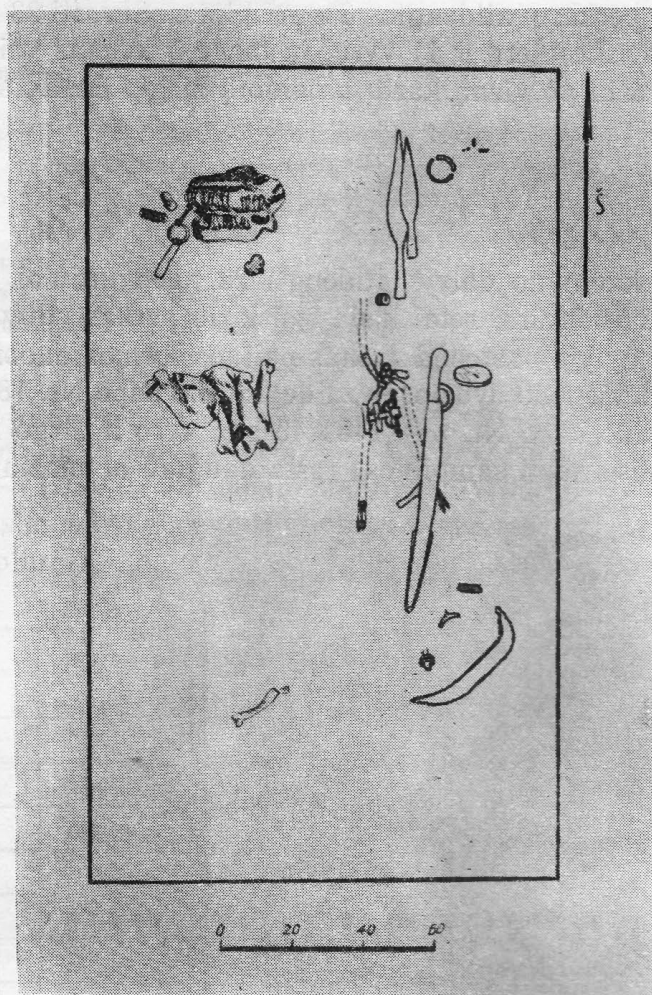
2. Laidosena

Tyrinėtoje kapinyno dalyje atidengti 22 nedegintiniai ir 1 degintinis kapas. Jų duobių kontūrai retai kada išsiskiria perkasų dugne. Tik 3 atvejais 35—55 cm gylyje pastebėti ryškūs pailgos formos duobių kontūrai, kurie buvo labai nevienodo dydžio. Pvz., degintinio kapo Nr. 18 kontūrai buvo 200×50 cm, vaiko kapo Nr. 6 — 145×45 cm, vyro ir žirgo kapo Nr. 13 — 230×110 cm. Visų kapų sampiluose rasta daugiau ar mažiau degusių kris-

3 pav. Moters kapas Nr. 7

⁸ 1968 m. Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės paminklų apsaugos tarybos archeologas V. Daugudis, lankydamas Jurgaičių kapinyną, atsitiktinai surado dar vieną apardytą moters kapą (toliau — kapas A) su gana gausiomis įkapėmis. Radiiniai yra Gintaro muziejuje Palangoje, kapo aprašymas — Mokslinės-metodinės tarybos archyve.

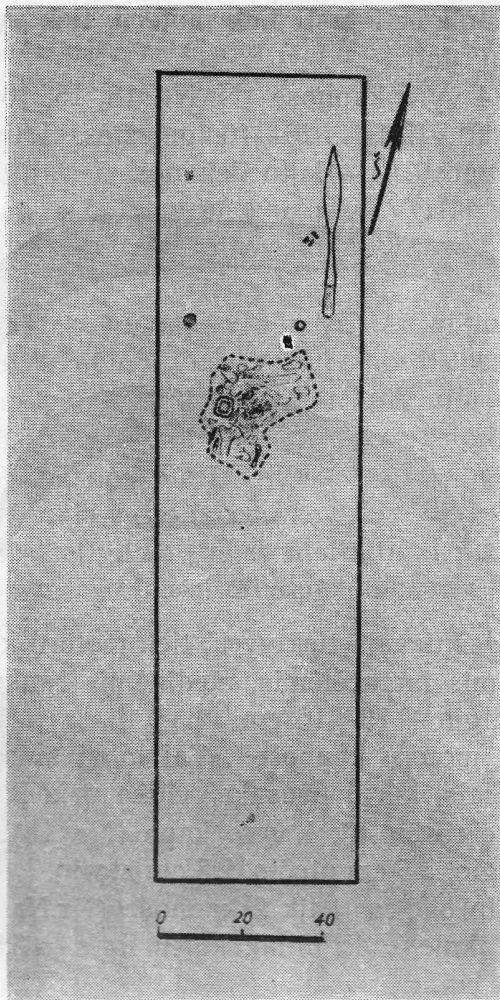

4 pav. Vyro ir žirgo kapas Nr. 15

lelių. Mirusieji daugiausia palaidoti 35—50 cm gylyje, tačiau yra atvejų, kai palaidoti 60—75 cm gylyje. Griaučiai daugiausia buvo beveik visai sunykę, buvo aptinkami tik jų pėdsakai: kaukolių likučiai, dantys, rankų kaulų liekanos, prie kurių lietėsi žalvario dirbiniai. Iš šių likučių nustatyta, kad mirusieji buvo laidoti aukštiekninkai, ištiestomis kojomis, sudėtomis ant krūtinės rankomis, galva į Š arba ŠV ir tik labai retai — į PV (pav. 3).

Penkiuose vyrų kapuose (Nr.Nr. 8, 9, 13, 15, 16) rasti kartu palaidoti ir žirgai. Jie paguldyti greta mirusiųjų, iš dešinės (pav. 4). Iš žirgų griaučių telikę kaukolės dalys, dantys, rečiau — kojų kaulų liekanos. Žirgai buvo palaidoti pažaboti, su kamanomis.

Vienintelis aptiktas degintinis kapas įrengtas, laikantis nesudegintų mirusiųjų laidojimo tradicijų (pav. 5). Iškasta didelė (200×50 cm) pailga duobė, orientuota į ŠV. Iš laužo surinkti sudegę kauliukai buvo supilti duobės viduryje ir paskleisti 20×30 cm dydžio plotelyje. „Galvūgalyje“ rastas geležinis ietigalis su medinio koto liekana įmovoje, o iš abiejų pusių kaulų krūvelės po žalvarinį įvijinį žiedą, ant kaulų — geležinė diržo sagtelė.

5 pav. Degintinis kapas Nr. 18

Rytinėje kapinyno dalyje, apie 140–160 m į R nuo tyrinėtų kapų buvo atidengtos 2 savotiškos apeiginės duobės. Viena jų buvo 85 cm gylio (nuo dabartinio žemės paviršiaus), 200 cm pločio ir 150 cm ilgio, kita — 60 cm gylio, 300 cm ilgio, 250 cm pločio. Abi šios duobės buvo dubens formos, pripildytos susimaišiusių su žeme degėsių, pelenų, angliukų. Jokių dirbinių, kaulų ar puodų šukių jose nerasta. Todėl atrodo, kad šioje — rytinėje — kapinyno teritorijoje grynai apeiginiais tikslais buvo iškasamos duobės, kuriose buvo kūrenta ugnis ir atliekamos kokios nors apeigos. Kaip žinoma, laidojimo apeigose ugnis nuo seniausių laikų vaidino ypatingą vaidmenį. Todėl ir Jurgaičiuose visų kapų sampiluose neatsitiktinai pastebėti degėsių pėdsakai.

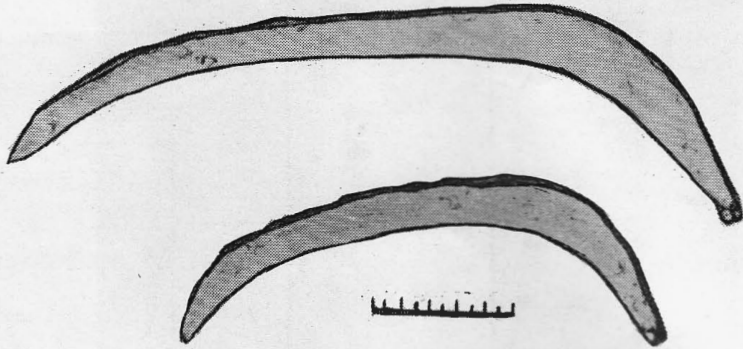
3. Radiniai

Visuose kapuose mirusieji palaidoti su įkapėmis, kartais gana gausiomis. Iš viso aptikta apie 450 įkapių⁹.

⁹ Šiame skyriuje nagrinėjami ir visi kiti atsitiktinai rasti Jurgaičių kapinyno dirbiniai, kurie saugomi IEM, SVM, Gintaro muziejuje.

a. Darbo įrankiai rasti tiek moterų, tiek vyrų kapuose. Jie sudaro nežymią įkapių dalį.

1. *Dalgiai* rasti 4 vyrų kapuose (Nr.Nr. 13, 15, 16, 22). Jie geležiniai, įprastų formų (pav. 6). Ilgis — 26—46, geležtės plotis — 3—3,5 cm. Prie įkotės išlikę medžio pėdsakai — koto liekanos.

6 pav. Dalgiai

2. *Peiliai* — tai dažniausia tiek vyrų, tiek moterų kapų įkapė¹⁰. Visi jie yra geležiniai, tiesiomis nugarėlėmis, medinėmis rankenomis, kurių išlikę tik pėdsakai. Peilių ilgis — 13—16 cm.

3. *Ylos* rastos 2 moterų kapuose¹¹. Tai labai suirę geležies dirbiniai, buvę mediniais koteliais, kurių pėdsakai išlikę prie įkotės.

4. *Skiltuvas* buvo rastas tik 1 vyro kape (Nr. 15). Jis yra akmeninis, ovalo formos, 9 cm ilgio, 5,5 cm pločio, 2,5 cm storio.

5. *Galąstuvai* taip pat rasti tik 2 kapuose (Nr.Nr. 13, 20). Tai pailgo keturkampio formos akmens dirbiniai, kurių ilgis — 6,5—8,5, plotis — 3—2,8, storis — 1,3—2,8 cm.

6. *Verpstukai* rasti 3 moterų kapuose¹². Visi jie padaryti iš skirtingos medžiagos: gintaro, akmens, molio. 2 gintariniai verpstukai yra plokščio dvigubo nupiauto kūgio formos, neornamentuoti, 4—5,6 cm skersmens, 1,6—1,7 cm storio. Molinis ir akmeninis verpstukai — žemo cilindro formos, taip pat neornamentuoti, 4,5—4,7 cm skersmens, 1,3—1,5 cm storio.

b. *Ginklai* šiame kapinyne, kaip ir darbo įrankiai, nėra nei labai gausūs, nei labai įvairūs. Tai — kalavijai ir ietys, tiksliau — geležinės pastarųjų viršūnės.

1. *Kalavijų* rasta 4¹³. 2 sveiki kalavijai rasti vyrų kapuose su žirgais. Tai geležiniai vienašmeniai kalavijai su medine rankena be jokių skersinių. Abu kalavijai buvę įdėti į medines makštis, kurių pakraščiai apkalti geležine juoste. Prie jų išlikusi geležinė grandelė rodo, kad kalavijai, matyti, buvo nešiojami prikabinti prie diržo. Kalavijų ilgis — 70, geležtės plotis — 4,7—4,8 cm. Trečio tokio paties kalavijo teišlikusi tik įkotės dalis ir makščių fragmentai.

¹⁰ Kapai Nr.Nr. 1—3, 7, 8, 11, 13, 15—17, 21—23, 3 atsitiktiniai (perkasai Nr.Nr. 7, 9) ir 2 peilių fragmentai (SVM).

¹¹ Kapai Nr.Nr. 7, 23 ir 1 atsitiktinis radinys (perkasas Nr. 9).

¹² Kapai Nr.Nr. 7, 14, A ir 1 atsitiktinis radinys (perkasas Nr. 8).

¹³ Kapai Nr.Nr. 15, 16, 20 ir 1 atsitiktinis radinys (SVM).

Visi jie labai primena kalavijus, rastus gretimuose kapinyuose Kuršių pamaro ir Nemuno deltos srityje: Vėžaičiuose (Klaipėdos raj.)¹⁴, Vilky Kampe (Šilutės raj.)¹⁵, Greičėnuose (Šilutės raj.)¹⁶, Rubokuose (Šilutės raj.)¹⁷, Linkūnuose (dab. Sovetsko raj.)¹⁸.

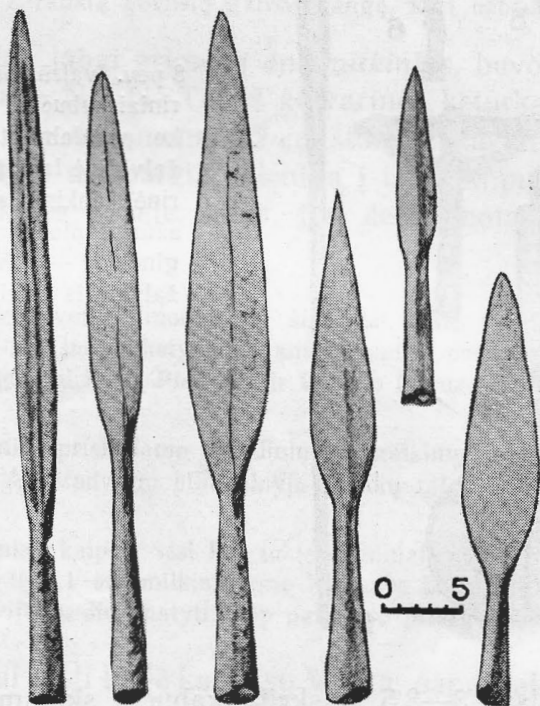
ŠVM rinkinyje yra dar 1 kalavijas, tiksliau — tik jo geležinės rankenos dalis su 9,5 cm ilgio skersiniu, bei 4 cm pločio geležtės dalis.

Pirmieji kalavijai rasti kapuose kartu su VIII a. lankinėmis laiptelinėmis segėmis, o šis, paskutinis, priklauso jau ankstyvojo feodalizmo epochai¹⁹.

2. *Ietigaliai* rasti kiekviename vyro kape, dažnai po 2²⁰.

Jie yra geležiniai, įmoviniai, su karklo lapo formos plunksna, išskyrus vieną, kurio plunksna panaši į lauro lapą. Ietigaliai gana nevienodo dydžio, jų ilgis nuo 16,5 iki 40 cm. (Jei kape yra 2 ietigaliai, tai vienas jų žymiai mažesnis.) Plunksnos plotis — 2—4,5 cm. Vienų ietigalių išilginė siūlė ryškesnė, kitų ne tokia ryški (pav. 7).

Atskirai minėtinas ietigalis, rastas atsitiktinai perkase Nr. 7. Jis vietintelis buvo įtvėriamas į kotą, su trumpa plunksna, kurios išilginė siūlė beveik nepabrėžta. Jo ilgis — 20 cm.

7 pav. Ietigaliai

¹⁴ W. Gaerte, *Urgeschichte Ostpreussens*, 242, pav. f, Königsberg, 1929.

¹⁵ L. Nakaitė, *Lietuvos TSR MA darbai, A serija (toliau — MADA)*, 3(34), 49 (1970).

¹⁶ *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia (toliau — Sitzungsberichte...)*, 21, 135, Königsberg (1900).

¹⁷ *Ten pat*, 22, 148 (1909).

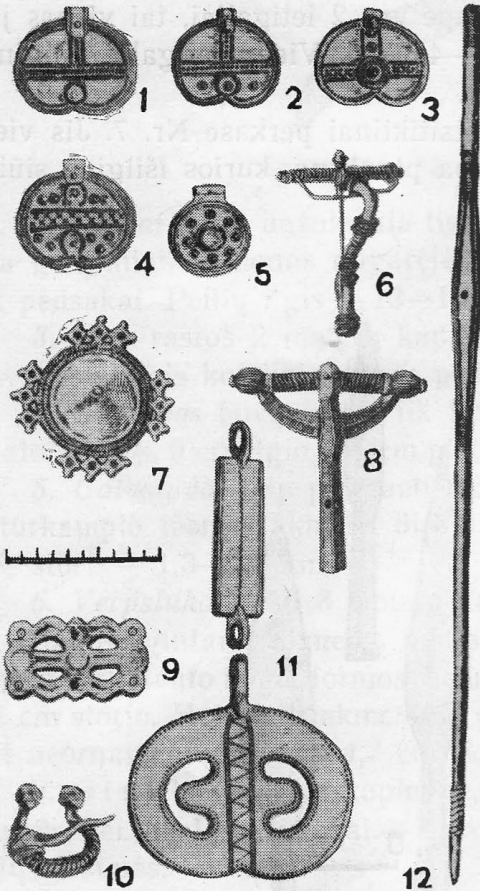
¹⁸ C. Engel, *Congressus secundus Archeologorum Balticorum Rigae*, 19—23.VIII.1930, pav. 3, Rigae, 1931.

¹⁹ R. Volkaitė-Kulikauskienė, *Lietuviai IX—XII amžiais*, 191, V., 1970.

²⁰ *Be to*, 9 ietigaliai rasti atsitiktinai (6 saugomi IEM, 3 — SVM).

c. Papuošalai gana įvairūs ir gausūs tiek vyrų, tiek moterų kapuose. Detaliau juos apžvelgsime ir todėl, kad šių radinių formos keičiasi daug dažniau, negu kiti žmonių naudoti daiktai. Todėl jie kartu ir labiau atspindi chronologiją to kapo, kuriame papuošalas rastas.

1. *Galvos papuošalai*. Įdomios apvaros-apgaltviai aptikti 5 kapuose²¹. Tai sidabriniai širdies²² pavidalo bei apskritos plokštelės-kabučiai, suverti ant virvutės ir perskirti žalvarinėmis įvijėlėmis. Jie ornamentuoti metaloplastiniu būdu įkartėlėmis, taškučiais, rombukais, viduryje kartais inkrustuoti mėlyno stiklo akute (pav. 8: 1—5). Širdies pavidalo kabučių il-

8 pav. Įvairūs papuošalai. 1—5 — sidabriniai kabučiai, 7 — žalvarinio smeigtuko pasidabruota galvutė; segės: 6 — žalvarinė lankinė žieduotoji, 8 — žalvarinė lankinė aguoninė, 9 — žalvarinė ažūrinė plokštinė, 10 — žalvarinė pasaginė, 11 — žalvarinis pakabutis, 12 — žalvarinis smeigtukas

gis — 4—4,5, plotis — 3—3,5, apskritų kabučių skersmuo 2,5—3 cm. Vietoje apvaroje dažniausiai būna iki 7 širdies pavidalo kabučių, tarp kurių yra dar 1—2 apskriti kabučiai. Tačiau yra atvejų, kai šį galvos papuošalą sudaro 10 širdies pavidalo ir 2 apskriti kabučiai. Kapuose kabučiai rasti kartu su kaukolės likučiais, dažniausiai išsidėstę puslankiu. Nė vienu atveju prieš jų nebuvimą aptikta nei audeklo, nei odos ar kitokios medžiagos, liudijančios kepuraičių buvimą. Dažniausiai tarp kaukolės ir kabučio ap-

²¹ Kapai Nr.Nr. 1, 4, 7, 17, A.

²² Tokie kabučiai archeologinėje literatūroje dar vadinami inksto ar pupos pavidalo kabučiais.

tinkamos plaukų liekanos. Todėl šios puošnios apvaros-apgalviai tiesiog apjuosdavo moterų galvas ir plaukus, kas pastebėta ir kituose Lietuvos laidojimo paminkluose²³.

Reikia dar pridurti, kad tokiais sidabriniais širdies pavidalo kabučiais buvo puošiama ne tik galva. Jų rasta prikabinta ir prie juostos²⁴, jais kartais buvo puošiama dar ir žirgo apranga²⁵. Panašūs reiškiniai pastebėti VII—XII a. Jūros ir Akmenos baseine, tik čia kabučiai buvo kitokių formų²⁶.

Įdomu palyginti analogiškus Vėžaičių kapinyno radinius. Čia širdies pavidalo bei apskriti kabučiai eilėmis buvo prikabinti prie odinių ir audeklinių kepuraičių, datuojamų VIII—IX a.²⁷. Jurgaičių kapinyne šie sidabriniai galvos papuošalai rasti su VIII a. radiniais: lankinėmis ilgakojėmis bei laiptelinėmis segėmis, storagalėmis apyrankėmis, virbo formos smeigtukais, pelėdine sege ir pan.

Tyrinėjimų metu atkreipė dėmesį tas faktas, kad daugelyje kapų (Nr.Nr. 1, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 19) greta kaukolės ar net tarp išlikusių plaukų aptinkama įvairių karolių bei jų vėriniių. Išanalizavus medžiagą, paaiškėjo, kad dalis jų puošė jau minėtų sidabriniių galvos papuošalų — apvarų — galus, surištus apjuosus galvą. Vieni jų suverti ant siūlo iš labai smulkių gelsvų, balkšvų, pilkšvų, melsvų, žalsvų stiklo karoliukų, kiti — padaryti iš gintaro karolių ir žalvarinių įvijėlių, dar kiti — iš gintaro karolių, perskirtų žalvariniais dvigubo kūgio formos įvijiniais karoliais bei žalvarinėmis įvijėlėmis. Kiti panašūs vėriniai, matyti, bus puošę kažkokią buvusią galvos dangą, kuri nebeišliko iki mūsų dienų.

2 įdomūs radiniai, labai primeną *antsmilkinius*, buvo aptikti turtingame įkapių moters kape Nr. 11. Tai iš žalvarinės keturkampio piūvio vietutės sulenkti 3,5—4 cm skersmens, 0,2 cm storio žiedeliai-ratukai. Jų galai beveik susiliečia ir 1 jų užsibaigia sulenkta į išorę kilpute. 1 antsmilkinis rastas dešinėje kaukolės pusėje, kitas, jau deformuotas, buvo pasmukęs prie kaklo kairėje pusėje.

Tai bene vienintelis atvejis, žinomas iki šiol, kai tokie vėlyvi antsmilkiniai rasti šioje Lietuvos dalyje. Šiaip jau ankstyviausi antsmilkiniai, pasirodę prieš m. e. Vakarų Lietuvoje, ypač buvo mėgstami Rytų, Pietryčių ir Vidurio Lietuvoje nuo m. e. II a. iki VI a. imtinai²⁸.

Jurgaičių antsmilkinius priskiriame žiedelių antsmilkiniių su susuktu vienu galiuku grupei. Jie panašiausi į Aukštadvario piliakalnyje (Trakų raj.) aptiktą antsmilkinį, rastą V—VII a. sluoksnyje²⁹.

Jurgaičių antsmilkiniai, kaip ir visi kiti tokie dirbiniai, puošė moterų galvos dangą smilkiniių srityje. Be to, ties 1 antsmilkiniiu prie kaukolės buvo apvarėlė iš 7 gintarinių karolių ir 6 žalvarinių įvijėlių. Jie, matyti, taip pat buvo prisegti prie tos pačios dangos.

Abu antsmilkiniai rasti kape kartu su VIII a. papuošalais: apyrankėmis platėjančiais gaubtais trikampio piūvio galais, lankine laipteline sege, vytime antkakle su kabliuku ir kilpele galuose.

²³ A. Tautavičius, Muziejai ir paminklai, 113—114, V. (1970).

²⁴ Mergaitės kape Nr. 10 toks sidabrinis širdies pavidalo kabutis rastas dubens srityje, kairėje pusėje. Prie kilpelės išlikusi žalvarinė įvijėlė su virvute viduje.

²⁵ Kapai Nr.Nr. 9, 13, 16, kuriuose tokie sidabriniai ir žalvariniai kabučiai aptikti ant žirgo kaukolės ties akiduobėmis arba ant menčių kaulų.

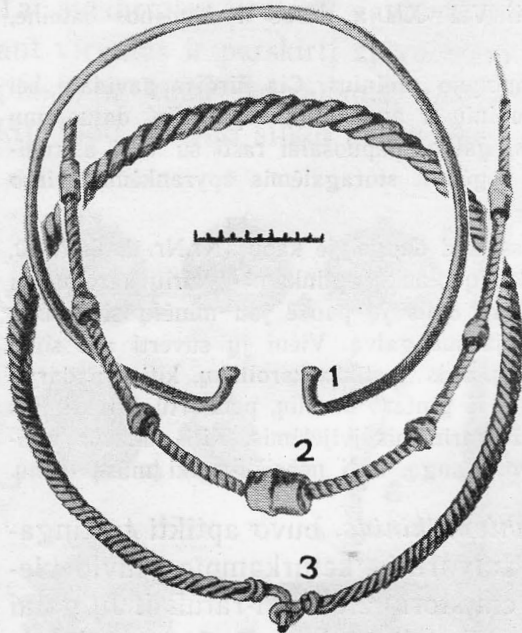
²⁶ A. Tautavičius, min. veik., 114.

²⁷ D. Waetzoldt, Alt-preussen, 4, 119 (1939).

²⁸ R. Volkaitė-Kulikauskienė, Iš lietuvių kultūros istorijos, 2, 33, V., 1959.

²⁹ Ten pat, 40.

2. *Karoliai*. Jų apvaros ne tik puošė galvos dangą ar užbaigdavo galvos papuošalų galus, bet randamos ir kaklo srityje. Antai kape Nr. 19 krūtinės srityje aptikta apvara iš 11 suvertų ant virvutės gintarinių karolių ir žalvarinių įvijėlių (pav. 9:2).

9 pav. Kaklo papuošalai. 1 — žalvarinė antkaklė, 2 — apvara iš gintaro karolių, atskirtų žalvarinėmis įvijėlėmis, 3 — žalvarinė antkaklė

Tačiau daugelyje kapų (Nr.Nr. 1—4, 6, 7, 9, 12, 14, 21, 23, A) aptikta apie 60 dvigubo nupiauto kūgio formos pavienių gintarinių karolių, kurių ilgis — 5—0,5, skersmuo — 0,7—2,2 cm. Viename kape jų buvo nuo 1 iki 15, ir, greičiausiai, jie sudarė apvaras, nes dažnai greta buvo randamos žalvarinių nedidelių įvijėlių liekanos.

Žymiai mažiau rasta pavienių stiklo karolių: rasti tik 5 karoliai 0,7—1,5 cm skersmens³⁰. 4 iš jų yra statinaitės pavidalo geltonos, rausvos ar juosvos spalvos su šviesiais ratukais, penktasis — žalsvo stiklo rantytu paviršiumi.

3. *Antkaklių* iš viso rasta 10³¹.

Ankstyviausia šio kapinyno antkaklė yra atsitiktinis radinys. Tai žalvarinė apvalaus piūvio lankeliu, atlenktais į išorę ir pastorintais galais antkaklė, savo forma labai panaši į antkakles kanopiniais galais. Antkaklės skersmuo — 14—15,5, atlenktų galų aukštis — 2,1, jų skersmuo — 0,6 cm (pav. 9:1).

Lietuvos archeologinėje medžiagoje panašių antkaklių tėra keletas egzempliorių. Jos priskiriamos ankstyvojo geležies amžiaus (V—I a. pr. m. e.) pabaigai, bet buvo nešiojamos ir pirmaisiais mūsų eros amžiais³².

³⁰ 3 — kape A ir 2 — atsitiktiniai.

³¹ 6 — kapuose Nr.Nr. 6, 7, 9, 11, 17, 19 ir 4 atsitiktiniai radiniai (3 — IEM, 1 — SVM).

³² P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius, Lietuvos archeologijos bruožai (toliau — LAB), 138, V., 1961.

Atsitiktinis radinys yra ir žalvarinė dėželinė antkaklė. Jos storėjantieji galai apvynioti vielute. Apvyniojimo pradžioje, viduryje ir pabaigoje uždėti profiliuoti žiedeliai. Kabliukas nulūžęs, o dėželė, nors ir labai aptrupėjusi, išliko. Jos dydis — $0,8 \times 1,2$ cm. Pati antkaklė deformuota, sulūžusi. Labai panaši antkaklė yra rasta gretimame Vilkų Kampo kapinyne ir datuojama IV—V a.³³. Šiam laikotarpiui priskiriama ir Jurgaičių antkaklė.

Visos kitos antkaklės yra su kabliuku ir kilpele galuose. Vienu lankelis yra apvalaus piūvio, lygus arba tarsi briaunotas ir išorinėje pusėje papuoštas smulkiu rombiukų ir trikampių štampu, kitų lankelis ištiesai susuktas, o dar kitų — pats vidurys paliekamas lygus, rombinio piūvio, o šonai susukti. Antkaklių skersmuo — 12,5—15 cm.

Jurgaičių antkaklės lygiu, apvalaus piūvio lankeliu priklauso VIII a., nes kapuose jos randamos su šiam laikotarpiui priklausančiomis lankinėmis laiptelinėmis segėmis (kapas Nr. 17).

Suktu lankeliu su kabliuku ir kilpele antkaklė yra atsitiktinis radinys, todėl ją datuoti tenka, remiantis analogijomis. Toks antkaklių tipas Lietuvoje pasirodo jau V—VI a., ir ypač dažnai randamas VI—VII a.³⁴. Jurgaičių antkaklė sukta lankeliu turėtų priklausyti laikotarpiui iki VIII—IX a., nes nuo tada čia ypač paplinta tokios antkaklės, kurių vidurinė lankelio dalis rombinio skersinio piūvio, o šonai ir galai susukti³⁵. Tokio tipo antkaklių randame ir Jurgaičiuose. Jas priskiriame VIII a., nes kapuose jos randamos su šiam amžiui priklausančiais radiniais: lankine sege aguoninėmis galvutėmis, apyrankėmis platėjančiais gaubtais trikampio piūvio galais ir pan.

Paskutinę grupę sudaro žalvarinės antkaklės vytu iš 3 vielų lankeliu su kabliuku ir kilpele galuose (pav. 9:3). Jų skersmuo siekia 19,5—21,5 cm. Kapuose jos rastos su VIII a. medžiaga: storagalėmis apyrankėmis, lankinėmis ilgakojėmis bei laiptelinėmis segėmis, virbo formos smeigtukais ir pan.

4. *Segių* rasta beveik kiekviename kape, be to, keletas yra atsitiktinių.

Ankstyviausia yra atsitiktinai rasta lankinė žieduotoji segė³⁶. Ji — žalvarinė, 6,8 cm dydžio. Iš palyginimo su analogiškais radiniais Lietuvos archeologinėje medžiagoje³⁷ Jurgaičių segę priskiriame IV—V a. (pav. 8:6).

Lankinė skliutakojė žalvarinė segė rasta vyro kape su žirgu (Nr. 8). Segės aukštis 10 cm. Kitos kartu rastos įkapės nepadaeda išaiškinti segės chronologijos. Palyginę rastąją segę su kitomis tokio tipo segėmis³⁸, ją priskiriame VII a. (pav. 10:1).

Lankinės gyvulinė kojele segės rastos 2 (k. Nr. 5, 22). Jos žalvarinės, kojelė užsibaigia tarsi gyvulio galvute. Tokia pačia galvute yra užbaigtas

³³ L. Nakaitė, min. veik., 50.

³⁴ LAB, 319.

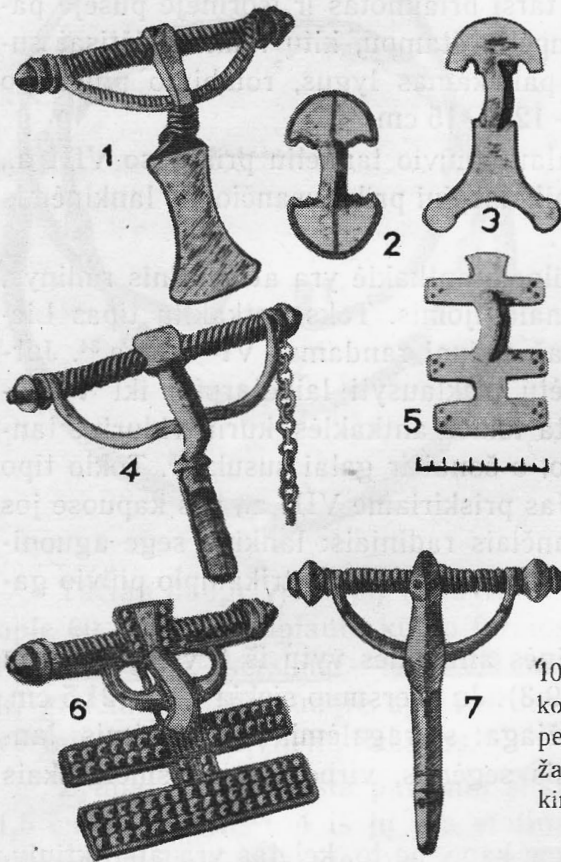
³⁵ Ten pat.

³⁶ Radinys yra SVM.

³⁷ LAB, 223; Senovė, 4, 258, K. (1938); R. Kulikauskienė, R. Rimantienė, Lietuvių liaudies menas, Senovės lietuvių papuošalai (toliau — LLM), 1, 181, V., 1958.

³⁸ LAB, 336; Senovė, 4, 261.

vienos segės liemenėlis, o kitos segės liemenėlis užbaigtas kvadratinu laukeliu. Įvijų galuose — po kūginę galvutę. Segių ilgis — 10,6—11,5 cm. Kapų radiniai nepadeda tiksliai jų datuoti. Panašių segių rasta Vėžaičių kapinyne³⁹, Anduliuose (Klaipėdos raj.)⁴⁰, Rubokuose⁴¹. Tokių formų gyvuline kojele segės priskiriamos VII a.⁴². Todėl ir abi Jurgaičių seges priskiriame VII a. (pav. 10:7).

10 pav. Segės: 1 — žalvarinė lankinė skliutakojė, 2 — žalvarinė simetriška, 3 — žalvarinė pelėdinė, 4 — žalvarinė lankinė ilgakojė, 5 — žalvarinė lankinė laiptelinė, 6 — sidabrinė lankinė laiptelinė, 7 — žalvarinė gyvulinė

Lankinės ilgakojės segės rastos 5⁴³. Ankstyviausia jų yra grakščių formų, tik 5,2 cm ilgio, neornamentuota, dar su palyginti trumpa kojele. Ji rasta atsitiktinai. Palyginę ją su kitomis tokio tipo segėmis⁴⁴, priskiriame V a.

Visos kitos ilgakojės segės daug masyvesnės, turi laiptelį tarp kojelės ir liemenėlio ir siekia net iki 14,8 cm ilgio, 17 cm pločio (k. Nr. 7). Jos gana gausiai ornamentuotos — kojelė puošiama skersinių rantelių grupėmis, lankelis, liemenėlis, kryžminis laiptelis, kvadratinis laukelis virš įvijos — trikampeliais, įkartėlėmis, tiesiomis ir zigzaginėmis linijomis (pav. 10:4).

³⁹ W. Gaerte, min. veik., pav. 217: d.

⁴⁰ LAB, pav. 238.

⁴¹ Sitzungsberichte..., 22, 148.

⁴² LAB, 336.

⁴³ Kapai Nr.Nr. 1, 7, 23, A ir 1 atsitiktinis radinys (ŠVM).

⁴⁴ Senovė, 4, 259; LAB, 327.

Labai panašių segių yra rasta gretimuose kapinyuose — Greižėnų⁴⁵, Rubokų⁴⁶, Vėžaičių⁴⁷, Vilkyčių⁴⁸, Pocių⁴⁹. Ypač jos panašios į VIII a. seges, rastas gretimame Vilkų Kampo kapinyne⁵⁰. Remdamiesi analogiškais Lietuvos archeologiniais radiniais, Jurgaičių seges priskiriame VIII a. Tai patvirtina kartu rastos įkapės: storagalės apyrankės, apyrankės platėjančiais, gaubtais trikampio piūvio galais, virbo formos smeigtukai, sidabriniai galvos papuošalai.

Įdomi yra atsitiktinai rasta žalvarinė 6 cm dydžio segė su 2 pusiau apskritomis plokštelėmis galuose⁵¹. Pastarųjų pakraščiai papuošti zigzagu. Tokio tipo segė Lietuvoje rasta pirmą kartą (pav. 10:2).

Kiek panašių dirbinių buvo rasta buv. Rytprūsių VII a. medžiagoje⁵². Gana panašių tiek forma, tiek dydžiu, vadinamųjų simetriškų segių randama VII a. pabaigos ir VIII a. pradžios frankų kapuose⁵³.

Pelėdinių segių rasta 1 (k. Nr. 10). Ji žalvarinė, 8,5 cm dydžio. 1968 m. panaši VIII a. segė buvo rasta gretimame Vilkų Kampo kapinyne⁵⁴, tik Jurgaičių segė neturi skersinio laiptelio tarp kojelės ir liemenėlio (pav. 10:3).

Lankinės laiptelinės segės rastos 6⁵⁵. 3 iš jų — 2 žalvarinės, 1 sidabrinė — yra labai panašių formų. Įvijų galai užbaigti dvigubu žiedeliu ir kūgine galvute, liemenėlis lenktas, kojelė — su 2 laipteliais. Segių aukštis — 9—11 cm. Sidabrinė skiriasi tuo, kad abu segės laipteliai ištiesai padengti sidabriniais kūgeliais (pav. 10:6), ir 2 tokių kūgelių eilės puošia trapecinį laukelį ant segės įvijos. Segės liemenėlis, kojelė tarp laiptelių, įvijos lankelis dar padengti sidabro plokštele, o visi segės pakraščiai apdėti plona tiesia sidabro vielute, padengta plona sidabro skardele, kuri metaloplastiniu būdu papuošta skersiniais ranteliais. Tuo tarpu žalvarinių segių laipteliai bei laukelis virš įvijos tebuvo papuošti smulkių įkartelių, taškučių eilėmis bei tiesių linijų ornamentu.

Kadangi segės dar turi įvijas su buoželėmis galuose, aiškiai lenktus liemenėlius, tai jas priskiriame VIII a., nes vėlesnės lankinės laiptelinės segės yra trumpos ir plokščios⁵⁶.

Kitos laiptelinės žalvarinės segės turi 3 laiptelius: 2 ant kojelės ir 1 — vietoje įvijos. Vienos segės laiptelių galai papuošti 3 akučių grupe (pav.

⁴⁵ Sitzungsberichte..., 21, 142—143.

⁴⁶ Ten pat, 22, 148.

⁴⁷ Ten pat, 110—111, lent. II (1889).

⁴⁸ Zeitschrift zum 25jährigen Jubiläum der Altertumsgesellschaft Insterburg, H. 9, lent. IX:6, Insterburg, 1905.

⁴⁹ Radinys yra Kauno valst. istorijos muziejuje (toliau — KVIM), inv. Nr. 1518:2.

⁵⁰ L. Nakaitė, min. veik., 51.

⁵¹ Radinys saugomas ŠVM.

⁵² W. Gaerte, min. veik., 172, pav. 223:c.

⁵³ K. Böhner, Die fränkische Altertümer der Triererlandes, T. 1, 89—91, lent. 12:4, Berlin, 1958.

⁵⁴ L. Nakaitė, min. veik., pav. 9:4.

⁵⁵ Kapai Nr.Nr. 11, 15—17, 20 ir 1 atsitiktinis radinys (perkasas Nr. 8).

⁵⁶ R. Volkaitė-Kulikauskienė, Lietuviai IX—XII amžiais, 160.

10:5). Segių aukštis — 5—7,5 cm. Jos taip pat dar nesuplokštėjusios, turi aiškiai lenktus liemenėlius ir todėl priskiriamos VIII a.

Lankinės aguoninės segės, rastos 4⁵⁷. Jos visos labai panašios: įvijų galuose yra aguonos pavidalo buoželės, kojelė ir liemenėlis, papuošti skersiniais ranteliais. Ant kojelės yra 2 ataugėlės, o 1 segė tokias ataugėles turi ir ant įvijos laukelio. Segių dydis — 8—14 cm (pav. 8:8).

Kapuose kartu rastos įkapės nepadeda nustatyti šių segių amžiaus. Lietuvos archeologinėje medžiagoje lankinės aguoninės segės pasirodo VIII a. pab. — IX a. pr.⁵⁸. Jurgaičių segės priklauso ankstyvosioms šio tipo segėms, nes jos dar grakščių formų, gana lengvos, palyginus su masyviomis, plokščiomis ir sunkiomis vėlyvesnėmis aguoninėmis segėmis. Panašios į rastąsias yra aguoninės Vilkų Kampo bei Pocių kapinynų segės, kurios datuojamos VIII a.⁵⁹

Plokštinė žalvarinė segė terasta 1 (k. Nr. 4). Tai ažūrinė segė, apie 5,5 cm dydžio (pav. 8:9). Segę galime priskirti VIII a., nes kape rasta kartu su galvos papuošalu, padarytu iš sidabrinių širdies pavidalo kabučių ir žalvarinių įvijėlių.

Vėlyviausia segė yra atsitiktinis radinys⁶⁰. Tai žalvarinė, pasaginė segė daugiakampėmis galvutėmis, kurių viršūnėse įmušta po akutę. Lankelis ovalinio piūvio, paviršius papuoštas įstrižomis įkartomis, imituojančiomis vijimą. Segės skersmuo — 2,8 cm. Šio tipo segės pasirodo IX a. pab., bet labiausiai paplitusios buvo X—XI a.⁶¹ (pav. 8:10).

5. *Smeigtukai*. Įdomų rozetine galvute žalvarinį smeigtuką 1963 m. įsigijo žvalgomoji archeologinė ekspedicija (pav. 8:7). Visas galvutės paviršius pasidabruotas. Smeigtuko adata nulūžusi. Galvutės skersmuo — 6,5 cm. Smeigtuko galvutė labai primena Bajoriškių (Panevėžio raj.) II a. pab. diržo sagtį⁶². Matyt, šiam laikotarpiui priklauso ir Jurgaičių smeigtukas rozetine galvute.

Kitas kartu atsitiktinai rastas žalvarinis smeigtukas — vyniota cilindro formos galvute. Jis yra 14,2 cm ilgio, galvutės skersmuo — 0,6, jos ilgis — 2,2 cm. Visai tokie patys smeigtukai rasti gretimuose Šilutės raj. kapinyuose: Mockaičių⁶³, Paulaičių⁶⁴, Nikėlių⁶⁵ bei pajūrio Šilutės—Klaipėdos ruožo⁶⁶, taip pat Stragnų⁶⁷ (Klaipėdos raj.). Tačiau visi šie radiniai yra atsitiktiniai, ir tikslus jų datavimas nėra galimas, nes toks smeigtukų tipas sutinkamas, pradedant dar laikotarpiu prieš m.e.⁶⁸.

⁵⁷ Kapai Nr.Nr. 13, 19 ir 2 atsitiktinės (ŠVM).

⁵⁸ LAB, 475.

⁵⁹ L. Nakaitė, min. veik., 53; Senovė, 1, 72.

⁶⁰ Radinys saugomas ŠVM.

⁶¹ LAB, 477.

⁶² LLM, 157.

⁶³ KVIM, inv. Nr. 718:11.

⁶⁴ KVIM, inv. Nr. 836:75.

⁶⁵ Radinys yra Gintaro muziejaus ekspozicijoje.

⁶⁶ Šilutės Kraštotyros muziejus, inv. Nr. 1101.

⁶⁷ IEM, inv. Nr. AR 38:182, 766, 1822, 1823, 1376, 1390.

⁶⁸ W. Gaerte, min. veik., 169.

Atsitiktiniai radiniai yra ir 2 žalvariniai kryžiniai smeigtukai⁶⁹. Jie aplūžę, visai plokšti, su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose. Galvutės nedidelės — apie 3 cm skersmens. Tokių formų kryžiniai smeigtukai buvo nešiojami IX—X a.⁷⁰

Daugiausia rasta virbo formos smeigtukų⁷¹. Jų ilgis siekia 21,5—34,5 cm (pav. 8:12). Tokių smeigtukų Lietuvoje randama ir daugiau⁷².

Šie smeigtukai Jurgaičių kapuose rasti prie kaukolių, tarsi ties viršugalviu, todėl reikia manyti, kad jie prilaikė šukuoseną. Tai liudija ir Linkūnų kapinyno medžiaga, kur tokie smeigtukai randami dar net plaukais apkibę⁷³. Įdomu, kad ant Jurgaičių vieno smeigtuko adatos buvo užnerta žalvarinė įvija — matyt, kad smeigtukas neišsmuktų.

Virbo formos smeigtukai Jurgaičiuose rasti su VIII a. radiniais: storgalėmis apyrankėmis, sidabriniais galvos papuošalais, ilgakojėmis segėmis ir pan.

6. *Kabučių* šiame kapinyne rasta nedaug.

Moters kape (Nr. 7) rastas gana įdomus žalvarinis kabutis, susidedantis iš pailgos keturkampės 6×1,9 cm dydžio plokštelės su kilpelėmis abiejose galuose. Prie vienos jų prikabintas ovalo formos ažūrinis 8,8 cm ilgio, 6,8 cm pločio pakabutis. Dirbinys papuoštas įkartėlių, taškučių linijomis bei zigzagu (pav. 8:11).

Kabutis, matyt, kabojo prie juostos, nes rastas juosmens srityje, kai rėje pusėje. Tokių pačių kabučių, priskiriamų VIII a., rasta ir gretimuose kapinyuose: Mockaičių⁷⁴, Pocių⁷⁵, Vėžaičių⁷⁶, Šilinkų⁷⁷, Stragnų⁷⁸. Jų datavimas nekelia abejonių, nes Jurgaičiuose kabutis rastas su VIII a. įkapėmis — virbo formos smeigtukais, lankine ilgakoje sege, sidabriniais galvos papuošalais.

Kitas atsitiktinai rastas kabutis⁷⁹ buvo žalvarinė, apskrita, 2,5 cm skersmens plokštelė. Priešakinė pusė dengta žalvario skardele, metaloplastiniu būdu ornamentuota 3 koncentriniais ratukais. Viduryje greičiausiai yra buvusi inkrustuota apie 1 cm skersmens akutė. Tokia technika papuošti plokšti apskriti kabučiai buvo labai paplitę Lietuvos pajūrio rajonuose VIII a. pab. — IX a. pr.⁸⁰

7. *Apyrankės*. Atkasant akmenų vainiko liekanas perkase Nr. 4, rasta žalvarinė apyrankėlė, padaryta iš 0,5 cm storio, apvalaus piūvio vielos, už-

⁶⁹ Radiniai yra ŠVM.

⁷⁰ LLM, 483.

⁷¹ Kapai Nr.Nr. 7, 14, 23, A ir 1 atsitiktinis radinys (ŠVM).

⁷² Tokie radiniai koncentruojasi Šilutės raj., bet jų rasta ir gretimame Klaipėdos raj.

Radimo vietas žr.: L. Nakaitė, min. veik., 42 išnaša.

⁷³ C. Engel, min. veik., 317.

⁷⁴ Senovė, 1, 69.

⁷⁵ Ten pat, 73.

⁷⁶ W. Gaerte, min. veik., pav. 255:d.

⁷⁷ Radinys yra ŠVM.

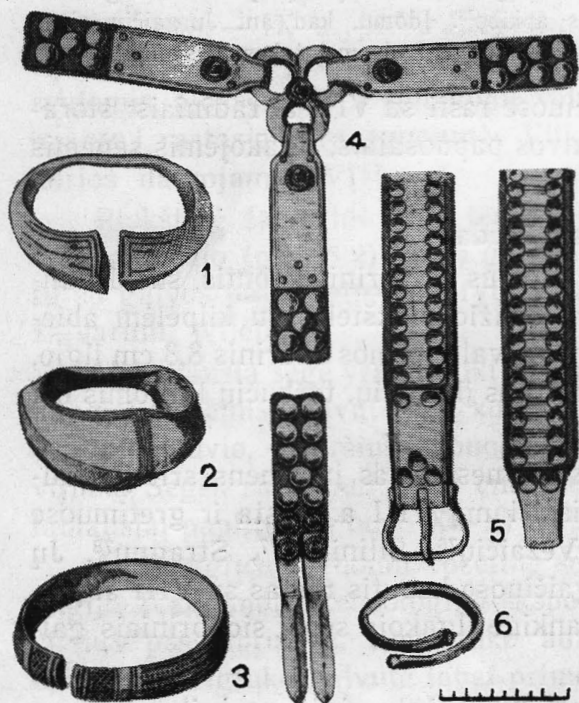
⁷⁸ Radiniai yra IEM.

⁷⁹ Perkasas Nr. 9.

⁸⁰ L. Nakaitė, MADA, 1(16), 77—78 (1964).

keistais pumpuriniais galais (pav. 11:6). Jos skersmuo — 4,5 cm. Ji labai primena tokio tipo apyrankes, datuojamas m.e. II a.⁸¹.

Dar viena ankstyva žalvarinė apyrankė rasta atsitiktinai perkase Nr. 1. Ji yra juostinė, kiek gaubto piūvio, galai papuošti skersinių rantelių grupėmis bei tinkliniu raštu, o visas lankelis ornamentuotas išilginėmis įkartėlių ir taškučių eilėmis (pav. 11:3). Jos skersmuo — 6,5 cm. Tokios apyrankės gerai žinomos Lietuvos archeologinėje medžiagoje ir priskiriamos III—IV a.⁸².

11 pav. Įvairūs dirbiniai. Apyrankės: 1 — žalvarinė storagalė, 2 — žalvarinė platančiais gaubtais galais, 3 — žalvarinė juostinė, 6 — žalvarinė pumpuriniais galais, 4 — žalvarinis skirstiklis su odinio džižo, apkaustyto žalvariu, fragmentas

Rasta keletas storagalių apyrankių (k. Nr.Nr. 1, 2, 21, A). Jos gana panašios. Apvalaus piūvio lankelis yra 0,5—0,6 cm storio, o trikampio piūvio galai smarkiai pastorinti ir jų plotis siekia 2,4—2,6 cm. Pastorintų galų kraštai, briaunos ornamentuoti trikampių, taškučių, įkartėlių eilėmis, vietomis įmušant akutes (pav. 11:1). Jurgaičių storagalės apyrankės rastos kartu su lankinėmis ilgakojėmis segėmis, virbo formos smeigtukais, sidabriniais galvos papuošalais, taigi jos yra daug vėlyvesnės už V—VI a. storagales apyrankes, kurios tada buvo labai būdingos Lietuvai. Jų vėlyvumą liudija ir tas požymis, kad daugumas Jurgaičių storagalių apyrankių prie pačių galų iš vidaus pusės yra truputį išskaptuotos ir ten turi negilų ir trumpą griovelį. Tuo būdu šios apyrankės yra tarsi prototipas kitos apyrankių grupės, būtent, žalvarinių platėjančiais gaubtais trikampio piūvio tuščiaviduriais galais apyrankių, kurios ėmė plisti VIII a. pab.—IX a. pr.⁸³.

Tokių apyrankių rasta ir Jurgaičiuose (k. Nr.Nr. 6, 7, 11, 14). Jei lankelio plotis — 0,5—1, tai galai paplatinti — 1,6—4,2 cm. Galai paprastai or-

⁸¹ LAB, 230.

⁸² LAB, 232.

⁸³ LAB, 345.

namentuoti smulkių įkartelių eilutėmis (pav. 11:2). Šitokios apyrankės Jurgaičių kapuose randamos su VIII a. įkapėmis: lankinėmis ilgakojėmis bei laiptelinėmis segėmis, virbo formos smeigtukais, sidabriniais galvos papuošalais.

Juostinių apyrankių nežymiai platėjančiais galais rasta 1 kape (Nr. 17). Tai — 2 nedidelės žalvarinės apyrankėlės 3,8 cm skersmens, 0,6 cm pločio lankeliu ir 1,5 cm pločio galais. Pastarieji papuošti įrėžtomis linijomis.

Šie papuošalai priskirtini VIII a., nes kartu su jais kapuose buvo rastos VIII a. lankinė laiptelinė segė bei antkaklė apvalaus piūvio lankeliu su kabliuku ir kilpele galuose.

Vėlyviausia yra atsitiktinė žalvarinė masyvioji apyrankė nežymiai storesniais galais⁸⁴. Trikampio piūvio lankelis visas ornamentuotas išilginėmis smulkių įkartelių linijomis. Apyrankės skersmuo — 7 cm.

Tokios apyrankės Lietuvoje pasirodė IX a. II pusėje, bet ypač paplito X a.⁸⁵.

8. *Žiedai*. Beveik kiekviename kape rasta po 1—4 žiedus. Be to, dar 5 rasti atsitiktinai⁸⁶. Visi jie yra žalvariniai įvijiniai, padaryti iš pusiau apvalaus, apvalaus ir trikampio piūvio vielutės nusmailintais galiukais. Tokie žiedai buvo nešiojami visą geležies amžių visoje Lietuvos teritorijoje.

d. *Diržai, jų sagtys, skirstikliai ir apkalai* rasti tik vyrų kapuose.

Diržų liekanų aptikta 3 vyrų kapuose su žirgais (Nr.Nr. 13, 15, 16). Tai odinės 2—2,8 cm pločio juostelės, padengtos 2 eilėmis žalvarinių pūstomis galvutėmis vinelių, arba visas juostelių paviršius padengtas $2 \times 0,6$ cm dydžio stačiakampio pavidalo žalvariniais apkalėliais. Pastarųjų galai prie diržo pritvirtinti vinute pūstomis galvutėmis (pav. 11:5).

Diržų, matyt, būta ir kituose kapuose, nes ten yra išlikusios jų žalvarinės ar geležinės *sagtys*. 5 žalvarinės *sagtys*⁸⁷ yra kriaušės pavidalo. Jų dydis — 2×3 — 3×3 cm. Kitos 5 *sagtys* yra geležinės, keturkampio pavidalo, kiek apvaliais kampais (k. Nr.Nr. 3, 5, 8, 18, 20). Jų dydis — $4 \times 3,5$ — $5 \times 3,5$ cm. Prie sagčių išlikę keturkampiai apkalai, kurie jas jungdavo su diržais.

Kai kurie diržai buvę ypač puošnūs. Pvz., k. Nr. 15 rastas diržas buvęs su 2 žalvariniais trilapiais skirstikliais, kurių vidurys papuoštas rozetine vinute. Kiekviename „lape lyje“ įverti apkalėliai prijungdavo diržų juosteles, kurių kiti galai užbaigti 2 siaurais 3 cm ilgio smailėjančiais žalvariniais apkalėliais-liežuvėliais (pav. 11:4).

e. *Pentiniai* rasti 6⁸⁸. Iš geriau išsilaikiusių fragmentų matyti, kad tai buvo geležinės 1 cm pločio, 6—7 cm ilgio išlenktos juostelės su atsikišusiu trumpu spygliu viduryje. Kaip matyti iš k. Nr. 13 radinių, prie apavo pentiniai buvo pritvirtinami 0,6—0,7 cm pločio dirželiu, ištaisai apsuktu žalvarine plokščia vielute.

⁸⁴ Radinys yra IEM.

⁸⁵ LAB, 491—494.

⁸⁶ 2 žiedai saugomi IEM, 3 — SVM.

⁸⁷ Kapai Nr.Nr. 13, 16 ir 3 atsitiktiniai radiniai (1 saugomas IEM ir 2 — SVM).

⁸⁸ Kapai Nr.Nr. 3, 13, 15, 16, 20 ir atsitiktinis radinys (IEM).

Eilėje kapų aptikta *geriamųjų ragų* liekanų⁸⁹. Kāip paprastai juos sudaro tik rago krašto 6—7 cm skersmens žalvarinis apkalas.

f. Žirgo aprangos reikmenys. *Kamanų* liekanų aptikta visuose kapuose, kuriuose drauge palaidoti ir žirgai (Nr.Nr. 8, 9, 13, 15, 16). Pačių odos ar audeklo pėdsakų nepastebėta, tačiau ant žirgo kaukolės rasta žalvarinių 3—6 cm ilgio, 0,5 cm skersmens įvijėlių, puošusių kamanas. Be to, kamanas puošė 1 ar 3 sidabriniai ar žalvariniai širdies pavidalo, rečiau apskriti, kabučiai-plokštelės, visu kuo labai panašios kabučius, sudarančius moterų galvos sidabrinis papuošalus-apvaras.

Žirgų nasruose randami geležiniai trinariai arba dvinariai (k. Nr. 16) *žąslai* su 5 cm skersmens grandimis galuose. Kai kurių žąslų grandelės išlikę įverti pailgi keturkampiai geležiniai apkalai 9×2 cm dydžio pavadžių juostelėms pritvirtinti. Pavadžių pėdsakų nepastebėta, bet yra išlikusios 2 cm pločio odinių juostelių dalys, kurios visos apsuktos žalvarine vielute (k. Nr. 15).

Be to, visuose Jurgaičių kapuose rasta nedidelių žalvarinių įvijėlių, kas rodo jas buvus vienu iš pačių populiariausių papuošalų.

4. Kapinyno chronologija

Visa Jurgaičių kapinyno radinių apžvalga įgalina konstatuoti, kad dabartiniame Jurgaičių kaime būta didelio kapinyno, kurio tik dalis buvo ištyrinėta 1967 m. Šių tyrinėjimų medžiaga rodo, kad VII a. galime priskirti 3 kapus (Nr. Nr. 5, 8, 22). Tai įrodo juose rastos įkapės, iš kurių būdingiausios yra lankinės skliutakojės ir lankinės gyvulinės segės. Likusieji kapai priskiriami VIII a. Tokio priskyrimo teisingumą patvirtina tokios įkapės, kaip lankinės ilgakojės, laiptelinės, aguoninės segės, stora galės apyrankės, apyrankės platėjančiais gaubtais trikampio piūvio galais sidabriniai galvos papuošalai, antkaklės vytu lankeliu su kabliuku ir kilpe ir kt.

Kalbant apie viso kapinyno, kaip laidojimo paminklo, chronologiją tenka pasakyti, kad čia buvo laidota dar keliais šimtmečiais anksčiau. Tokie atsitiktinai rasti dirbiniai, kaip antkaklė kanopiniais galais, smeigtukas rozetine galvute, rodo, kad Jurgaičiuose būta kapų, siekiančių m. e. pradžia ir pirmuosius m. e. amžius. Apie tai byloja ir akmenų vainiko liekanos, atidengtos 1967 m. perkase Nr. 4. Vainikas labai suardytas, vien akmenys nukritę, kiti išversti ir todėl liko gana dideli tušti tarpai. Vainiko skersmuo galėjo būti iki 5 m. Tarp akmenų rasta išlikusi įkapė — žalvarinė pumpuriniai galais apyrankė. Matyti čia buvo laidota nepertraukiama ilgą laiką, nes rasta atsitiktinių dirbinių, kiek vėlesnių, negu minėtieji tai — II—III a. juostinė apyrankė, IV—V a. dėželinė antkaklė ir žieduotoj segė. Taip pat aptikti atsitiktiniai radiniai, būtent, IX—X a. kryžiniai smeigtukai.

⁸⁹ Kapai Nr.Nr. 4, 5, 8, 9, 15, 16, 20 ir 1 atsitiktinis radinys (IEM).

tukai, X a. masyvioji apyrankė, pagaliau X—XI a. pasaginė kamuotais galais segė bei kalavijo dalis su rankenos skersiniu, leidžia teigti, kad šiame kapinyne buvo laidota dar vėliau, negu 1967 m. tyrinėtuose kapuose.

5. Išvados

1. Jurgaičių kapinyne buvo laidojama ištisą tūkstantmetį, t.y. pradedant I a. pr. m. e. pabaiga bei pirmaisiais m. e. amžiais ir baigiant II tūkstantmečio pradžia.

2. Kapinyno medžiaga rodo, kad VII—VIII a. šioje Lietuvos dalyje gyventojai savo mirusiuosius laidojo dar nesudegintus. Tačiau tuo metu ima reikštis nauji papročiai: mirusieji pradedami laidoti sudeginti.

3. Jurgaičių kapinynas yra artimas kitiems Nemuno deltoje ir Kuršių pamaryje esantiems kapinynams (Vilkų Kampas, Pociai, Skomantai, Niekėlai, Paulaičiai, Mockaičiai, Rubokai, Greižėnai, Linkūnai).

4. Diduomenei priklausę vyrai VII—VIII a. buvo laidojami su pažabotais žirgais, ginkluoti kalavijais, kartais drabužius susegant sidabrine sege, o bendruomenės turtingosios moterys — sidabrinių kabučių apvaromis-apgalviais papuoštomis galvomis.

5. Jurgaičių gyventojus VII—VIII a. pasiekdavo dirbiniai, prekybos keliais atkeliavę iš Pareinio sričių (žalvarinė simetriška segė su pusiauapskritom plokštelėm abiejuose galuose), iš Pavyslio rajonų (stiklo karoliai).

Lietuvos TSR Mokslų akademijos
Istorijos institutas

Gauta
1972.II.1

Погребения VII—VIII вв. Юргайчского могильника

Л. М. Накайте

Резюме

Юргайчский могильник находится в Шилутском р-не (Западная Литва), на левой стороне дороги Инкакляй—Поцый. Он занимает территорию площадью приблизительно 2 га, которая на протяжении долгих лет подвергалась вспашке.

В 1967 г. экспедицией Института истории АН Литовской ССР были произведены раскопки на территории площадью около 358 м², на которой обнаружены 23 погребения, в т.ч. 12 женских и 11 мужских. В 5 мужских погребениях умершие захоронены вместе с конями, лежащими справа от погребенных.

Умерших при погребениях с труположением хоронили в ямах глубиной от 35—50 до 60—75 см, головами на С, СЗ и, как исключение, на ЮЗ. Единственное погребение с трупосожжением сооружено с соблюдением традиций погребального обряда с труположениями.

Погребальный инвентарь весьма разнообразен. В женских погребениях орудия труда представлены железными ножами, шильями, а также пряслицами. Но большинство погребального инвентаря составляют украшения. Около головы найдены бронзовые булавки, височные кольца, украшения — венки из серебряных подвесок, разные бусы, на шее — бронзовые гривны, ожерелья из разных бус, в области груди — фибулы, на руках — браслеты, перстни.

В мужских погребениях у изголовья или в ногах обнаружены железные косы, иногда каменные точильники, 1 каменное огниво, много железных ножей. Оружие представлено многочисленными железными копьями и несколькими однолезвийными мечами в деревянных ножнах. Из украшений обнаружены бронзовые фибулы, перстни и шейная гривна. У изголовья найдены рога для питья.

В погребениях, где мужчины были захоронены вместе с конями, обнаружены предметы снаряжения коня и всадника — кожаные ремни, нарядно окованные бронзовыми оковками, с пряжками и разделителями, остатки узд, украшенных бронзовыми и серебряными подвесками или спиралями, железные шпоры и удила.

Исследованные погребения датируются VII—VIII вв. Однако обнаруженные в разное время случайные находки, хранящиеся в некоторых музеях республики, свидетельствуют о том, что могильник Юргайчяй захоронялся в течение продолжительного времени — целого тысячелетия. Напр., самые ранние находки датируются концом I в. до н.э. и первыми веками н.э., а самые поздние — началом II тысячелетия.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступил
1.II.1972

The 7th—8th Centuries Burial Grounds of the Jurgaičiai Barrow

L. Nakaitė

Summary

The barrow of Jurgaičiai (Šilutė Distr., West Lithuania) is located on the left side of the road Inkakliai—Pociai.

For a long time its area of 2 ha was an arable land.

In 1967 the barrow was investigated by the scientific workers of the Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR. 12 canals were dug up, the area of 385 m² was explored, 23 graves (12 women and 11 men graves) were found. In 5 graves men were buried together with horses. Besides, 2 ritual graves were discovered in the territory of the barrow. The uncremated deads were buried in the shallow graves the depth of which was 35—75 cm (the heads of deads pointed to N, NW and very rare to SW). The only cremated grave was arranged observing traditions, when the deads were buried uncremated. Horses were buried at the right side of the men.

All the deads were buried with abundant shrouds: tools, arms, adornments and other things used in everyday life.

Investigated graves are dated from the 7th—8th centuries. However, the accidental finds kept in some museums of our republic, testify that the deads were buried in the barrow of Jurgaičiai more than a 1000 years ago, that is from the bound of AD and the first centuries of AD and up to the beginning of the 2nd millennium.

Institute of History
of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR

Received
February 1, 1972

UDK 902.6(474.5)

Referat

Jurgaičių kapinyno VII—VIII a. kapai. Nakaitė L. „Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai“, 1972 m., A serija, 4(41) t., 101—121.

Jurgaičių kapinynas yra Šilutės raj., kairėje kelio Inkakliai—Pociai pusėje. Tai apie 2 ha dydžio ilgas metus artas laukas. 1967 m. Lietuvos TSR MA Istorijos instituto archeologai kapinyne iškasė 12 perkasų ir atidengė 358 m² plotą. Surasti 23 kapai — 12 moterų, 11 vyrų kapų, įskaitant ir vaikų kapus. 5 vyrų kapuose palaidota ir po 1 žirgą. Be to kapinyne teritorijoje aptiktos 2 apeiginės duobės.

Nesudeginti mirusieji palaidoti dažniausiai 35—50 cm, rečiau 60—75 cm gylio pailgos formos duobėse, galvomis į Š, ŠV ir tik retai į PV. Griaučiai sunykę, karstų pėdsakų nepastebėta. Vienintelis degintinis kapas įrengtas, laikantis papročių, kurie būdingi mirusius laidojant nesudegintus: išrinkti iš laužo kauliukai supilti 200×50 cm duobėje, orientuotoje ŠV kryptimi, ir paskleisti 20×30 cm plotelyje; galvūgalyje išliko geležinio ietigalio su mediniu kotu pėdsakai; kitos įkapės sudėtos prie kauliukų.

Žirgai su kamanomis, pažaboti palaidoti greta vyrų, dešinėje jų pusėje. Griaučiai blogai išsilaikę.

Visi mirusieji palaidoti su gausiomis įkapėmis, kurių iš viso aptikta apie 450. Tai darbo įrankiai, ginklai, papuošalai.

Moterų kapuose rastus darbo įrankius sudaro geležiniai peiliai, aptinkami juosmens srityje, ylos ir verpstukai, aptinkami galvūgalyje. Kai kuriuose kapuose rasta ir geriamųjų ragų. Daugiausia rasta moterų aprangos papuošalų: prie galvos — dideli žalvariniai smeigtai, antsmilkiniai, apgalviai-apvaros, susidedančios iš sidabrinių kabučių, taip pat karoliai, ant kaklo — antkaklės, karolių apvaros, krūtinės srityje — segės, ant rankų — žiedai, apyrankės ir pan.

Vyrų kapuose galvūgalyje ar prie kojų randami dalgiai, juosmens srityje — peiliai ir tik retai — galastuvas, skiltuvas. Iš ginklų dažniausia rasta iečių, kurių geležinės viršūnės buvo galvūgalyje, rečiau — vienašmenių kalavijų medinėse makštyse. Geriamieji ragai rasti galvūgalyje. Drabužiai buvo segami segėmis. Dažnai ant rankų buvo žiedai. Antkaklė rasta tik 1 vyro kape.

Kapuose su žirgais rasta raitelio ir žirgo aprangos reikmenų: odinių diržų, puošniai apkaltų žalvariu, su sagtimis, skirstikliais, geležinių pentinų, kamanų liekanų, papuoštų žalvarinėmis įvijėlėmis, sidabriniais ir žalvariniais kabučiais, geležinių žąslų.

Tyrinėti kapai priskiriami VII—VIII a. amžiams. Tačiau įvairiu metu rasti atsitiktiniai radiniai, saugomi kai kuriuose respublikos muziejuose, liudija, kad Jurgaičių kapi-nyne buvo laidojama ištisą tūkstantmetį, t. y. pradedant I a. pr. m. e. pabaiga bei pirmaisiais m. e. amžiais ir baigiant II tūkstantmečio pradžia.

Iliustracijų 11, reziumė rusų, anglų kalbomis.